

Tuloksenohjaus verovälttelyn keinona

Laskentatoimen ja rahoituksen kandidaatintutkielma

Laatija(t):

Matti Väänänen

Ohjaaja(t):

KTT Antti Miihkinen

23.3.2024

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidatutkielma

Oppiaine: Laskentatoimi ja rahoitus

Tekijä(t): Matti Väänänen

Otsikko: Tuloksenohjaus verovälttelyn keinona

Ohjaaja(t): KTT Antti Miihkinen

Sivumäärä: 32 sivua

Päivämäärä: 23.3.2024

Yritysten harjoittama verovälttely ja verosuunnittelu on jatkuvasti nousemassa yhä enemmän esille julkisessa keskustelussa. Tätä on edesauttanut suuret kansainväliset veroskandaalit kuten Panaman paperit ja vastaavat muut tapaukset. Yhä enemmän puhutaan myös yritysvastuusta ja siitä, mikä rooli yrityksillä on yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Sekä tuloksenohjauksella, että verovälttelyllä voi olla laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia, vaikutuksia yksityisen yrityksen toimintaan, sekä myös vaikutuksia yksityissijoittajan toimintaan sijoituskohdetta valittaessa. Aihe koskettaakin laajaa joukkoa erilaisia yhteiskunnan toimijoita, ja siksi sitä on hyödyllistä tutkia.

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on tarkastella tuloksenohjausta, ja kuinka yritykset hyödyntävät sitä verojen välttelyyn. Tutkielmassa tarkastellaan erilaisia menetelmiä tuloksenohjaukseen, ja kuinka ne kytkeytyvät yritysten pyrkimykseen maksaa vähemmän veroja. Tutkielmassa tarkastellaan myös sitä, minkälaisia mahdollisia vaikutuksia toiminnalla on yritykselle, ja sen muille sidosryhmille kuten osakkeenomistajille. Pyrimme myös löytämään erilaisia tapoja sille, kuinka tuloksenohjauksen käyttöä verovälttelyyn voitaisiin vähentää.

Vaikka tuloksenohjaus ja erityisesti verovälttely nähdään yleisesti ottaen negatiivisina asioina, pyrimme tässä tutkielmassa myös tarkastelemaan, voiko näillä toiminnoilla olla myös positiivisia vaikutuksia. Näiden asioiden tarkastelu vaatiikin monitahoista lähestymistapaa, joka ottaa huomioon itse yritykseen kohdistuvat vaikutukset, mutta myös yleisesti yhteiskunnalliset vaikutukset.

Havaitsemme tutkielmassa, että vaikka tuloksenohjaus ja verovälttely ovat erillisinä asioina laajalti tutkittuja, niiden vaikutukset ja erityisesti niiden yhdistelmän vaikutukset vaativat vielä laajempaa tutkimusta, mikäli niihin halutaan lainsäädännöllisesti vaikuttaa.

Avainsanat: tuloksenohjaus, tuloksenjärjestely, verovälttely, verosuunnittelu

SISÄLLYS

1	Johdanto	6
1.1	Johdatus aiheeseen	6
1.2	Tutkielman rakenne ja toteutus	7
2	Tuloksenohjaus	8
2.1	Yleistä	8
2.1.1	Määrittely	8
2.1.2	Tulos ylös vai tulos alas?	8
2.2	Kaksi eri metodia tuloksenohjaukselle	9
2.2.1	Harkinnanvaraiset jaksotuserät	9
2.2.2	Reaaliprosessit	10
2.3	Tuloksenohjauksen havaitseminen	12
2.4	Tuloksenohjauksen vaikutukset	13
3	Yleisesti verovälttelystä	15
3.1	Määrittely	15
3.2	Tutkimus verovälttelystä	15
3.2.1	Havaitseminen	15
3.2.2	Verovälttelyä edistäviä tekijöitä	17
3.3	Verovälttelyn vaikutukset	18
4	Tuloksenohjauksen hyödyntäminen verovälttelyyn	20
4.1	Yleistä	20
4.2	Tuloksenohjauksen ja verovälttelyn yhteys	20
4.2.1	Verouudistukset	21
4.3	Keinoja estämiseen	22
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	24
	Lähdeluettelo	27

1 Johdanto

1.1 Johdatus aiheeseen

Verovälttely, on ollut julkisille talouksille ikaikainen ongelma. Pyrkimys maksaa mahdollisimman vähän veroja, on ollut olemassa jo siitä lähtien kun veroja on kerätty. Yritysten yhä kansainvälistyessä, ja kansainvälisten yritysten määrän jatkaessa kasvuaan, luo tämä myös painetta kansallisille ja ylikansallisille verojärjestelmille. Verotuksen on pysyttävä mukana kansainvälistyvässä maailmassa, jotta verotulojen riittävyys julkisille talouksille voidaan taata.

Yrityskokonaisuuksien monimutkistuminen antaa myös verovälttelyyn enemmän keinoja, ja hankaloittaa sen havaitsemista. Veroja voidaan pyrkiä välttämään esimerkiksi hyödyntämällä siirtohinnoittelua, konsernilainoilla, tai allokoimalla enemmän kirjanpidollisia kustannuksia korkean verotuksen omaavien maiden yksiköihin (Huizinga & Laeven 2008.) Nämä ovat kuitenkin vain muutamia tapoja, joita yritykset hyödyntävät verosuunnittelussa.

Keskimääräinen yhteisöverokanta on kansainvälisesti laskenut lähes puolella, vuonna 1985 yhteisövero oli keskimäärin 49 %, ja vuonna 2018 se oli 24 %. Yhtenä syynä tähän esitetään kansainvälisen verokilpailun kiristymistä, ja voittojen siirtämistä korkean verotuksen maista matalan verotuksen maihin. Arvion mukaan, Yhdysvalloista siirrettiin 143 miljardia dollaria voittoja matalamman verotuksen maihin vuonna 2015. (Tørsløv & Wier 2022.)

Myös Yhdysvaltain Government Accountability Officen (2008) mukaan yhtiöiden, jotka eivät raportoineet ollenkaan verotettavaa tulosta, osuus nousi vuosien 1995 ja 2000 välillä 12,6 % yksikköä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää aikaisempaan kirjallisuuteen pohjautuen, kuinka tuloksenohjausta käytetään hyväksi verovälttelyssä. Tuloksenohjausta (engl. earnings management) tapahtuu silloin, kun managerit voivat hyödyntää omaa harkintaa tuloksen raportoinnissa ja transaktioiden strukturoinnissa, ja samalla johtaa sidosryhmiä harhaan yrityksen taloudellisesta suoriutumista (Healy & Wahlen 1999). Tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Hyödynnetäänkö tuloksenohjausta verovälttelyn keinona?

2. Kuinka tuloksenohjauksen käyttöä verovälttelyssä voidaan estää?

Tutkimuksessa tullaan ensisijaisesti keskittymään nimenomaan verovälttelyyn (engl. tax avoidance), eikä niinkään veronkiertoon (engl. tax evasion) (Alstadsæter ym. 2022). Tarkoituksena on löytää keinoja tuloksenohjaukseen liittyen, joilla yritykset pyrkivät laillisin keinoin välttämään verojen maksua.

1.2 Tutkielman rakenne ja toteutus

Tutkimus on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, ja lähdeaineisto on hankittu pääosin kauppaja- ja taloustieteiden tietokannoista, sekä käyttämällä Volterria, ja Google Scholaria. Käytettyihin tietokantoihin lukeutuvat ABI/INFORM Global -tietokanta, sekä EBSCO Business Source Complete -tietokanta.

Tutkielmassa tutustutaan ensin erilaisiin tuloksenohjauksen menetelmiin, joita yritykset hyödyntävät kirjanpidossaan. Tarkoituksena on tutkia mitä tuloksenohjaus on, mitä menetelmiä hyödynnetään, kuinka toimintaa voidaan havaita, ja mitä vaikutuksia sillä on. Seuraavassa luvussa katsotaan yleisesti verovälttelyä, sen havaitsemista, sitä edistäviä tekijöitä, ja sen vaikutuksia. Neljännessä luvussa sidotaan aiheet yhteen, ja tutkitaan mitä yhteyttä on tuloksenohjauksella ja verovälttelyllä. Tutkitaan myös, kuinka toimintaa voitaisiin jatkossa estää. Viimeisessä luvussa esitetään yhteenveto ja johtopäätökset, sekä jatkotutkimusehdotukset.

2 Tuloksenohjaus

2.1 Yleistä

2.1.1 Määrittely

Healyn ja Wahlenin (1999) määritelmän mukaan tuloksenohjausta tapahtuu silloin, kun vastuuhenkilöt yrityksessä tekevät harkinnanvaraisia päätöksiä tuloksen raportointiin ja liiketoimien strukturointiin liittyen, tavoitteena joko johtaa yrityksen sidosryhmiä harhaan yrityksen todellisesta taloudellisesta suoriutumisesta, tai tavoitteena vaikuttaa sopimustuloksiin, jotka riippuvat raportoiduista kirjanpitoluvuista.

Toinen yleisesti käytetty määritelmä on Schipperin (1989): Tuloksenohjaus on tarkoituksenmukaista puuttumista yrityksen ulkoiseen raportointiin, tavoitteena saada jonkinasteista henkilökohtaista hyötyä.

Tuloksenohjausta voidaan käyttötarpeen mukaan hyödyntää nostamaan tulosta, tai laskemaan tulosta, mutta olennaista on se, että sitä hyödyntämällä pyritään antamaan yrityksen taloudesta muunneltu kuva.

2.1.2 Tulos ylös vai tulos alas?

Tulosta voidaan pyrkiä ohjaamaan ylöspäin silloin, kun yritys haluaa saavuttaa sille analyytikoiden asettamat tavoitteet (Burgstahler & Eames 2006). Yritykset eivät siis halua aiheuttaa tulosjulkistusten yhteydessä negatiivisia yllätyksiä markkinoilla. Tuloksenohjausta ylöspäin voidaan hyödyntää myös lainakovenanttien täyttämistä varten (Sweeney 1994).

Tuloksen ohjaamista alaspäin on hyödynnetty muun muassa tilanteissa, joissa yrityksiä tutkitaan osallisuudesta kartelleihin (Cahan 1992). Tuloksen ohjaamisella on voitu pyrkiä vaikuttamaan viranomaiselle annettavaan kuvaan yrityksestä, tavoitteena vähentää viranomaisen epäilystä yrityksen ansaitsemattomista voitoista. Viranomaisille annettavaan kuvaan vaikuttamista on tutkinut myös Jones (1991), ja löytänyt näyttöä sille, että tuontihelpotuksia hakevat yhtiöt hyödyntävät muita yhtiötä todennäköisemmin tuloksenohjausta. Tulosta voidaan pyrkiä ohjaamaan alaspäin myös verotuksen takia Kurniasih ym. (2017) mukaan verotus on yksi yleisimmistä syistä, miksi yritysjohto pyrkii laskemaan yrityksen raportoitua tulosta. Tuloksenohjauksen yhteyttä verotukseen

on tutkinut Wang & Chen (2012), ja tulosten mukaan verovälttely on yksi motiiveista tuloksenohjaukselle. Verotukselliset syyt eivät kuitenkaan Kurniasihin sekä Wangin ja Chenin tutkimuksen lisäksi nousseet esille merkittävänä syynä harjoittaa tuloksenohjausta.

Holthausen ym. (1995) ovat löytäneet näyttöä myös sille, että tuloksenohjausta alaspäin tapahtuu herkemmin sellaisissa yrityksissä, joissa yritys on jo saavuttanut sille asetetut tavoitteet liittyen yrityksen johdon palkitsemiseen. Samaan tutkimustulokseen on päässyt myös Healy (1985).

2.2 Kaksi eri metodia tuloksenohjaukselle

Esitetyistä tutkimuksista nousee toistuvasti esille harkinnanvaraisten jaksotuserien käyttö tuloksenohjaamiseen (engl. accrual based earnings management). Näiden käytön havaitsemiseen myös Jones (1991) kehitti mallin, johon muu kirjallisuus tuloksenohjauksen havaitsemiseen pitkälti perustuu. Mallista on kehitetty myös muunneltuja malleja, kuten Dechow ym. (1995) kehittämä modifioitu Jonesin malli..

Tuloksenohjaus voidaan toteuttaa myös yhtiön reaaliprosesseihin vaikuttamalla (engl. real activities manipulation). Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi antamalla tilapäisiä alennuksia tuotteista, ylituotannolla, tai harkinnanvaraisten kustannusten laskemisella (Roychowdhury 2006).

Suurimpana erona menetelmien välillä voidaan pitää niiden vaikutteisuutta yhtiön kassavirtaan. Jaksotuserien käytöllä ei ole suoraa kassavirtavaikutusta, kun taas reaaliprosesseihin vaikuttamalla vaikutetaan samalla myös yhtiön kassavirtaan.

2.2.1 Harkinnanvaraiset jaksotuserät

Laskentatoimen kontekstissa jaksotuserillä tarkoitetaan eroa raportoidun tuloksen, ja liiketoiminnasta saatavan kassavirran välillä. Jaksotuserät jaetaan ei-harkinnanvaraisiin jaksotuseriin (engl. non-discretionary accruals), ja harkinnanvaraisiin jaksotuseriin (engl. discretionary accruals). Ei-harkinnanvaraisten jaksotuserien käyttöä sääntelevät kirjanpitolainsäädäntö sekä kansainväliset ja kansalliset standardit, kuten International Financial Reporting Standards (IFRS), ja Yhdysvalloissa käytetty Generally Accepted Accounting Principles (GAAP). Johdolla on kuitenkin mahdollisuus hyödyntää

harkinnanvaraisia jaksotuseriä tuloksen raportoinnissa, tulosta voidaan harkinnan mukaan siirtää kaudelta toiselle näitä hyödyntämällä (Healy 1985.)

Jaksotuseriin pohjautuvaa kirjanpitoa pidetään yleisesti parempana tapana antaa tietoa yrityksen taloudellista suoriutumista kuin suoraan kassavirtaan perustuvaa tapaa, koska suora kassavirta ei huomioi useammille tilikausille tuloutuvia voittoja (Dechow 1994).

Ei-harkinnanvaraisiin jaksotuseriin kuuluvat esimerkiksi ostovelat. Kulu on jo syntynyt, mutta sitä ei ole vielä maksettu. Myös suunnitelman mukaiset poistot ovat ei-harkinnanvaraisia jaksotuseriä.

Harkinnanvaraisia jaksotuseriä, joiden käyttöä tuloksenohjaukseen on havaittu, on esimerkiksi poistoarvioiden käyttö, ja tulevien luottotappioiden harkinnanvarainen arviointi (Teoh, T. J. Wong ym. 1998). Laskennallisten verosaamisten käyttöä on myös tutkittu, mutta tästä ei ole saatu näyttöä (Visvanathan 1998), (Miller & Skinner 1998) ja (Ayers 1998). Pankkisektorilla luottotappiovarausten käyttöä tuloksenohjaukseen on havaittu (Beatty ym. 1995). Yhtiöiden on havaittu hyödyntävän myös kirjanpidon verokustannukset -erää tuloksenohjaamiseen silloin, kun yhtiö ei ole saavuttamassa sille asetettuja tavoitteita (Dhaliwal ym. 2004). Yleisesti katsottuna juuri tiettyjen harkinnanvaraisten jaksotuserien käyttöä tuloksenohjaukseen on kuitenkin tutkittu varsin vähän (Marquardt & Wiedman 2004).

Yhtenä hyötynä jaksotuserien käyttämiselle on esitetty muun muassa sitä, että johdon harkinnanvaraisuus voi tuoda esiin yksityistä informaatiota yrityksen taloudellisesta suoriutumisesta, joka ei suoraan näy muissa kirjanpidon luvuissa. Kritiikkiä on esitetty siitä, että ristiriitaisuudet johdon ja osakkeenomistajien intressien välillä saattavat aiheuttaa vääristymiä raportoidussa tuloksessa (Healy & Palepu 1993) ja (Watts & Zimmerman 1990.)

2.2.2 Reaaliprosessit

Reaaliprosesseihin kohdistuvalla tuloksenohjauksella yrityksen johto pyrkii muokkaamaan tulosta haluttuun suuntaan vaikuttamalla suoraan tuotantoprosessiin (Roychowdhury 2006). Reaaliprosessiin kohdistuvalla ohjauksella on näin ollen vaikutusta myös yrityksen kassavirtaan, toisin kuin jäännöseriin perustuvassa tuloksenohjauksessa.

Graham ym. (2005) esittävät seuraavanlaisia keinoja, kuinka yritys voi ohjata tulosta reaali prosessin kautta:

1. Työvoiman palkkaamisen, tuotekehityksen, markkinoinnin tai investointien lopettaminen tai viivästyttäminen
2. Kustannusten hallitseminen leikkaamalla matkabudjetista, ohjelmistomenojen lykkääminen tai peruuttaminen, ja huoltokustannusten lykkääminen
3. Markkinahintaan arvostamattomien joukkovelkakirjojen myynti
4. Omaisuuserien velkakirjaistaminen
5. Eläkemenojen rahoittamisen hallinta
6. Neuvottelu asiakkaiden kanssa tilausmäärien kasvattamiseksi kvartaalin lopussa
7. Ilmoittaminen hintojen nostosta vuoden ensimmäiselle kvartaalille, jotta viimeisen kvartaalin tilausmäärä nousisi

Tutkimuksessa havaittiin, että johto hyödyntää mieluummin reaali prosessiin pohjautuvaa tuloksenohjausta, kuin jäännöseriin perustuvaa tuloksenohjausta. Syynä tälle voi olla esimerkiksi pelko ylimääräisestä viranomaishuomiosta liittyen jäännöserien käyttöön. Tutkimuksessa havaittiin myös, että useat yritysten talousjohtajat hyödyntävät tuloksenohjausta lyhytaikaisen tavoitteen saavuttamiseksi, vaikka sillä olisi negatiivisia vaikutuksia pidemmällä aikavälillä.

Reaali prosessiin perustuvalla myynnin manipuloinnilla onkin havaittu olevan vaikutuksia yhtiön suoriutumiseen tulevaisuudessa. Yhtiöiden, jotka käyttävät tätä menetelmää, on havaittu suoriutuvan tulevaisuudessa heikommin kuin verrokkiyhtiöiden (Tabassum ym. 2015).

Reaali prosessiin perustuvalla tuloksenohjauksella on kuitenkin tietyissä tapauksissa havaittu olevan myös positiivisia vaikutuksia yrityksen tulevaisuuden tuottoihin. Tutkimuksessaan Gunny (2010) on havainnut, että yritykset jotka hyödyntävät reaali prosessiin perustuvaa tuloksenohjausta vain saavuttaakseen tiettyjä tulostavoitteita, menestyivät tulevaisuudessa verrokkiryhmiä paremmin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tuloksen manipulointi olisi aina hyvä keino parantaa tulevaisuuden näkymiä.

2.3 Tuloksenohjauksen havaitseminen

Pohjana tuloksenohjauksen havaitsemiselle voidaan pitää Jonesin (1991) kehittämää mallia, jossa tuloksenohjausta pyritään havaitsemaan harkinnanvaraisten jaksotuserien osuudella jaksotuserien kokonaismäärästä. Jonesin mukaan korkea määrä harkinnanvaraisia jaksotuseriä suhteessa jaksotuserien kokonaismäärään saattaa indikoida sitä, että yhtiö harjoittaa tuloksenohjausta. Jonesin mallin oletuksen mukaan harkinnanvaraisten jaksotuserien määrä on ajan mittaan vakio.

Jonesin mallista on kehitetty runsaasti jalostettuja malleja, jotka pyrkivät ratkaisemaan Jonesin mallissa esiintyneitä rajoitteita. Yksi tällainen on modifioitu Jonesin malli, jonka kehittivät Dechow ym. (1995). Yhtenä Jonesin mallin oletuksena on se, että kaikki yrityksen tulot ovat ei-harkinnanvaraisia. Tarkoittaen sitä, että yrityksen johto ei voi harkinnalla vaikuttaa siihen, milloin ne tosiasiallisesti tuloutuvat kirjanpidossa. Tällaisia tapauksia voi esiintyä luotolla tehdyssä kaupassa. Modifioitu Jonesin malli pyrki ottamaan tämän huomioon huomioimalla myös muutokset myyntisaamisissa.

Myös muita kuin Jonesin malliin perustuvia malleja on toki myös olemassa. Dechow & Sloan (1991) pyrkivät kehittämässään industry -mallissa arvioimaan tuloksenohjauksen tapahtumista toimialakohtaisesti. Mallissa tuloksenohjausta pyritään havaitsemaan vertailemalla harkinnanvaraisten jaksotuserien määrää toisiin samalla toimialalla toimiviin yrityksiin. Mallissa lasketaan toimialakohtainen oletettu jaksotuserien määrä, ja vertaillaan tähän määrään samalla toimialalla toimivia yrityksiä. Suuret poikkeamat tästä määrästä saattavat indikoida tuloksenohjauksen tapahtumista.

Edellä mainitut mallit pohjautuvat tuloksenohjaamisen havaitsemiseen silloin, kun tuloksenohjausta tapahtuu kirjanpidossa tehtyjen päätösten vuoksi. Reaaliprosessin kautta tehdyn tuloksenohjauksen havaitsemiseen ei ole kohdistunut yhtä laajaa tutkimusta, vaikka sitä on kuitenkin jossain määrin tutkittu.

Tuloksenohjausta reaaliprosessin kautta on tutkinut mm. Roychowdhury (2006). Roychowdhuryyn mukaan reaaliprosessin tuloksenohjausta tapahtuu pääosin kolmella seuraavalla tavalla:

1. Myyntien manipulointi epätavallisen luotonannon tai alennusten kautta
2. Ylituotanto

3. Harkinnanvaraisten kustannusten leikkaaminen (esimerkiksi markkinointi, tuotekehitys, tai huolto)

Mallissaan Roychowdhury arvioi ensin kullekin osa-alueelle normaalitasot, jotka arvioidaan vuosi-, ja toimialakohtaisesti. Mallissa vertaillaan muita vuosia regressioanalyysin keinoin näihin normaalitasoihin, ja pyritään havaitsemaan epänormaaleja poikkeamia, jotka eivät selity muutoksilla liiketoimintaolosuhteissa. Tutkimuksessa esitetään, että näyttöä yhtiöiden tuloksenohjauksesta on havaittavissa, erityisesti yhtiöissä, joiden tulos on nollatuloksen tuntumassa. Myös Gunny (2010) on tutkinut tuloksenohjauksen tapahtumista reaali-prosessin kautta silloin, kun yhtiöt pyrkivät saavuttamaan jonkin ennalta asetetun tuloksen. Gunnyn tutkimus ei tutkittujen tuloksenohjauksen tapojen osalta merkittävältä osin eroa Roychowdhuryn tutkimuksesta, mutta myös Gunnyn tutkimuksessa aiheesta esitetään sitä tukevaa näyttöä.

Graham ym. (2005) ovat tutkineet tuloksenohjauksen yleisyyttä kyselytutkimuksen avulla. Tutkimuksessa esitetään näyttöä tuloksenohjauksen tapahtumisen puolesta, mutta tutkimuksessa ei esitetä varsinaista mallia tai tapaa sen havaitsemiseen, jota voitaisiin käyttää esimerkiksi lainsäätäjän tai viranomaisen toimesta.

Tuloksenohjauksen havaitsemiseen on kehitetty myös nykyaikaisempia malleja, mutta näitä ei ole kovin laajalti vielä tutkittu. Mallissaan Chen & Howard (2016), tutkivat kuinka koneoppimista ja muita automaattiseen tietojenkäsittelyyn pohjautuvia menetelmiä voisi hyödyntää tuloksenohjauksen havaitsemisessa sähköteollisuuden alalla. Neuroverkkoihin ja koneoppimiseen pohjautuvaa mallia ovat kehittäneet myös Chen ym. (2015). Alustavat tulokset mallien sopivuudesta ovat kyseisissä tutkimuksissa olleet lupaavia, mutta aiheessa on vielä paljon tutkittavaa. Teknologian kehittyminen ja tekoälyn käytön laajentuminen tulee tulevaisuudessa tuomaan uusia keinoja myös tuloksenohjauksen havaitsemiseen.

2.4 Tuloksenohjauksen vaikutukset

Jo tutkimuksen alussa annetuista määritelmistä tuloksenohjaukseen liittyen voidaan sanoa, että tuloksenohjaamisella on lähtökohtaisesti negatiivinen sävy. Puhutaan sidosryhmien harhaanjohtamisesta, ja toiminnan tosiasiallisen luonteen peittelystä. Onko toiminta kuitenkin välttämättä täysin negatiivista? Tarkastellaan seuraavaksi tutkimustuloksia tuloksenohjauksen vaikutuksista.

Tuloksenohjauksen vaikutuksista on löytynyt näyttöä sekä puolesta että vastaan. Tutkimuksissa on myös havaittu sillä olevan vaikutuksia, mihin tarkoitukseen tuloksenohjausta hyödynnetään. Käytetäänkö sitä esimerkiksi johdon opportunistisiin ja yksityisen hyödyn tavoitteluun, vai antamaan sijoittajille informaatiota yrityksen suoriutumisesta, mitä ei muuten voitaisi tuoda esille.

Tutkimuksessa liittyen yhtiöiden pitkäaikaiseen taloudelliseen suoriutumiseen niiden listautumisannin jälkeen, on havaittu listautumisannin aikana aggressiivista tuloksenohjausta hyödyntävien yhtiöiden suoriutuvan verrokkiyhtiöitä huonommin seuraavina vuosina (Teoh, Welch ym. 1998). Tämä voi tutkimuksen mukaan viitata siihen, että sijoittavat eivät kunnolla ymmärrä tuloksenohjauksen vaikutuksia yhtiön suoriutumiseen. Myös listautumisannin jälkeen suoritettujen osakeantien yhteydessä tuloksenohjauksella on todettu olevan negatiivisia vaikutuksia yhtiön osakkeen suoriutumiseen annin jälkeen (Rangan 1998).

Reaaliprosesseihin vaikuttavalla tuloksenohjauksella on havaittu olevan vaikutuksia yhtiöiden teknologiseen kehitykseen. Yhtiöt, jotka harjoittavat tuloksenohjausta reaaliprosessin kautta leikkaamalla tuotekehityksen kustannuksista, laskevat liikkeelle vähemmän patenteja, liikkeelle laskettujen patenttien vaikuttavuus on heikompaa, ja yhtiöiden innovatiivisuuden tehokkuus on pienempää. (Bereskin ym. 2018.)

Tutkimuksessa on kuitenkin myös havaittu tuloksenohjauksen olevan keskimäärin positiivinen asia yhtiön arvolle. Vaikkakin joissain tapauksissa johdon väärinkäytöksiä tuloksenohjaukseen liittyen saattaa esiintyä, siitä ei kuitenkaan vaikuttaisi tämän tutkimuksen mukaan olevan yhtiön arvolle haittaa. (Jiraporn ym. 2008.)

3 Yleisesti verovälttelystä

3.1 Määrittely

Tarkastellaan tässä luvussa yleisesti verovälttelyä, sen havaitsemista, ja tekijöitä, jotka saattavat kasvattaa yhtiöiden harjoittaman verovälttelyn määrää. Kuten aikaisemminkin mainittu, tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole tutkia laitonta veronkiertoa, vaan laillista verojen välttelyä. Tuloksenohjaus itsessään määritellään monesti vain laillisin keinoin tapahtuvaksi, ja vilpillinen kirjanpito jätetään tämän tarkastelun ulkopuolelle (Määrittelystä ks. Dechow & Skinner 2000). Verosuunnittelun, verovälttelyn, ja veronkierron käsitteille on monia erilaisia tulkintoja. Yleensä raja näiden välillä kuitenkin vedetään hyväksyttävään verosuunnitteluun (engl. tax planning), vero-oikeudellisesti ei-hyväksyttävään mutta kriminalisoimattomaan toimintaan (engl. tax avoidance) ja kriminalisoituun toimintaan (engl. tax evasion) (Knuutinen 2012, 4). Noudatamme määrittelyn osalta tässä tutkielmassa kuitenkin vain eroa kriminalisoidun, ja kriminalisoimattoman toiminnan välillä.

Tämän luvun tavoitteena on tutkia tarkemmin yhteyttä verojen välttelyn ja tuloksenohjauksen välillä, ja minkälaisia vaikutuksia näillä toimilla on yrityksille itsessään sekä veronsaajille. Vaikka verovälttelyä ja tuloksenohjausta on erillisinä tutkimusaiheina tutkittu paljon, ei näiden välistä yhteyttä ole kuitenkaan tutkittu yhtä paljoa.

Yritysvastuu ja sitä kautta myös yhtiöiden verokäyttäytyminen on noussut viime vuosina yhä enemmän esille. Suuret kansainväliset skandaalit kuten Panaman paperit, Paratiisin paperit ja Pandoran paperit ovat nostaneet aiheen kiinnostavuutta myös mediassa. Aiheen tutkiminen edesauttaa myös tuomaan esille keinoja, joiden avulla tämänkaltaista toimintaa voitaisiin estää jo etukäteen.

3.2 Tutkimus verovälttelystä

3.2.1 Havaitseminen

Monissa tutkimuksissa verovälttelyn havaitsemiseen käytetään yhtiön todellista veroastetta (engl. effective tax rate) ja eroja yhtiön kirjanpidon ja veroilmoituksen

välillä (engl. book-tax difference. (Guenther ym. 2021). Käytettäessä todellista veroastetta, saadaan prosenttiluku, joka kertoo kuinka paljon yhtiö on todellisuudessa maksanut veroja.

Koska yhtiö antaa tuloksestaan kaksi erillistä raporttia, toisen omistajille ja toisen veroilmoituksen muodossa, ja nämä raportit eivät pohjaudu täysin samoihin raportointistandardeihin, niiden välillä voi olla eroja. Yhtiön johdolla on kuitenkin erilaiset intressit näiden raporttien antamiseen, omistajille annettavassa raportissa halutaan raportoida mahdollisimman hyvää tulosta, ja verottajalle annettavassa raportissa halutaan päinvastaista. Näiden raporttien välisten erojen tutkimus onkin löytänyt näyttöä siitä, että suurien erojen esiintyminen saattaa viestiä verosuunnittelun käytöstä (Tang & Firth 2011). Yksi haaste verovälttelyn havaitsemiseen kirjanpidon ja veroilmoituksen välisten erojen kautta ilmenee siitä, että veroilmoitukset ovat lähtökohtaisesti salassa pidettävää tietoa. (Desai & Dharmapala 2009b). Näiden erojen havaitsemiseen on kuitenkin kehitetty malleja, joissa eron määrä voidaan arvioida muiden yhtiön julkisten tietojen perusteella, kuten Manzonin & Pleskon (2001) julkaisemassa tutkimuksessa.

Suurien erojen esiintyminen kirjanpidon ja veroilmoituksen välillä saattaa viestiä myös viranomaiselle verosuunnittelun käytöstä. Näin ollen suuret erot saattavat aiheuttaa yhtiölle myös kustannuksia verotarkastuksista, ja mahdollisista jälkikäteen tehtävistä muutoksista kirjanpitoon verotarkastuksen yhteydessä. (Mills 1998.)

Guenther ym. (2021) mukaan aikaisemmissa verovälttelyn havaitsemiseen liittyvissä tutkimuksissa käytetään usein mittareina tulokseen ennen veroja perustuvia lukuja. Näiden käyttämisen ongelma on kuitenkin se, että tuloksenohjauksella saattaa olla näihin vaikutusta. Tutkimuksessa esitetään havaitsemiseen vaihtoehtoinen mittari, maksettujen verojen määrä verrattuna kassavirtoihin ennen veroja. Vaihtoehtoisella tavalla tutkimuksissa voitaisiin helpommin havaita verovälttelyä, joka liittyy tai on liittymättä tuloksenohjaukseen. Tutkimuksen mukaan verovälttelyä voi tapahtua kahdella tapaa. Ensimmäisessä vaihtoehdossa maksettujen verojen määrää vähennetään pitämällä samalla kuitenkin tulos ennen veroja samana. Toisessa vaihtoehdossa tulosta ennen veroja nostetaan, mutta maksettujen verojen määrä pidetään samana. Tavat vaativat erilaisia toimenpiteitä yhtiön johdolta, ja tunnistaminen kummasta on kyse, voi auttaa havaitsemaan myös tuloksenohjausta.

3.2.2 Verovälttelyä edistäviä tekijöitä

Tutkimuksessa on havaittu viitteitä siitä, että yhtiön verojohtajan kompensaa­tion määrällä ja yhtiön todellisen veroasteen välillä on yhteyttä. Tutkimuksen mukaan tämä viestii siitä, että yhtiö haluaa palkita sen veroasteen laskemisesta (Armstrong ym. 2012). Johdon osakepalkitsemisen ja aggressiivisen verosuunnittelun välillä on myös todettu olevan yhteyttä. Mikäli johto haluaa osakkeen suoriutuvan mahdollisimman hyvin, ja heidän palkitseminen myös riippuu siitä, saattaa tämä kannustaa käyttämään aggressiivisempia verostrategioita (Rego & Wilson 2012).

Hyvän hallintotavan vaikutuksia yhtiön verovälttelyyn on myös tutkittu. Hyvällä hallintotavalla on todettu olevan vähentäviä vaikutuksia kaikkein aggressiivisempaan verosuunnitteluun liittyen (Armstrong ym. 2015).

Tuotemerkkinavoima, eli yhtiön kyky määrittää tuotteen hinta, laatu ja luonne markkinoilla vaikuttaa myös yhtiön todennäköisyyteen vältellä veroja. Suuri tuotemerkkinavoima antaa yhtiölle enemmän työkaluja ja mahdollisuuksia verovälttelyyn. Näin ollen suuremman tuotemerkkinavoiman omaavat yhtiöt välttelevät myös todennäköisemmin veroja. (Kubick ym. 2015.)

Vaikka suurilla yhtiöillä on todettu olevan yleisesti korkeammat todelliset veroasteet kuin pienemmillä, verovälttelyssä on todettu olevan skaalaetuja. Tutkimuksen mukaan tämä saattaa viitata suurempien yhtiöiden korkeampiin poliittisiin kustannuksiin. Poliittisilla kustannuksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä kustannuksia, jotka aiheutuvat ylimääräisestä tarkastelusta ja valvonnasta viranomaisen toimesta, yhtiön koon vuoksi. (Rego 2003.)

Edellisestä poiketen, Dyreng ym. (2008) tutkimuksessa pitkäaikaisesta verojen välttelystä (aikaväli 5-10 vuotta), korkean veroasteen yritysten on havaittu olevan keskimäärin kooltaan pienempiä, kuin matalamman veroasteen yritysten. Tulokset tämän tutkimuksen osalta vahvistavat sitä näkemystä, että verovälttelyyn liittyy skaalaetuja.

Yhtiöillä, joiden tulos ennen veroja on suurempi, on yleensä alhaisemmat todelliset veroasteet. Tarkoittaen että nämä yhtiöt pystyvät välttelemään enemmän veroja. Myös yhtiöiden, joilla on paljon ylikansallista toimintaa, todelliset veroasteet ovat yleensä alhaisemmat verrattuna vain kotimaan markkinoilla toimiviin yhtiöihin. (Rego 2003.)

Voidaan todeta, että verovälttelyyn yleisyyteen vaikuttavien tekijöiden joukko on hyvin laaja, ja vaikuttavia tekijöitä on varmasti myös enemmän kuin edellä esitetyt.

Tekijöiden tunnistamista voidaan pitää tärkeänä myös verovälttelyn estämisen kannalta, viranomaisen valvontatyö helpottuu, kun valvottavaa joukkoa voidaan valikoida tarkemmin.

3.3 Verovälttelyn vaikutukset

Verovälttely nähdään usein negatiivisena asiana, ja ero laillisen toiminnan ja laittoman toiminnan välillä voi olla häilyvä. Verovälttelijöitä ei katsota hyvällä, ja 'kunnollisten veronmaksajien' katsotaan edistävän kaikkien yhteistä hyvää. Tarkastellaan seuraavaksi, voiko toiminnasta olla hyötyä yhtiölle itsessään, tai osakkeenomistajille.

Suoraa näyttöä siitä, että yhtiön verovälttely olisi suora tulonsiirto valtiolta yrityksen omistajille, ei Desai & Dharmapala (2009a) mukaan löytynyt. Tämä voi johtua osittain suorista kustannuksista, joita verovälttelyn järjestäminen aiheuttaa, mutta asiaan voi liittyä myös yhtiön hallintoon liittyviä kysymyksiä. Erityisesti siihen, kuinka hyvin yhtiön johto edistää omaa etuaan osakkeenomistajien edun sijaan.

Hallinnointitavalla voi olla vaikutuksia siihen onko verovälttelystä yhtiölle hyötyä vai haittaa voitollisuuden näkökulmasta. Muutokset hallinnointitavassa voivat kasvattaa yhtiön harjoittaman verovälttelyn määrää, mutta myös vähentää sitä tasolle, jolloin se on yhtiölle voitollista. Tämä sen sijaan että yhtiö harjoittaisi niin paljon verovälttelyä, että siitä aiheutuvat riskit ja kustannukset ylittäisivät siitä saatavat hyödyt. (Kovermann & Velte 2019.)

Armstrong ym. (2015) mukaan myös liian vahvat yhtiön johdolle asetetut kannustimet saattavat viedä verovälttelyn tasolle, jolloin siitä on osakkeenomistajille enemmän haittaa kuin hyötyä. Tässä tapauksessa liian aggressiivisesta verosuunnittelusta aiheutuvat kustannukset ja riskit (mm. verotarkastusten jälkiseuraamukset ja mainehaitta) nousevat liian suuriksi.

Wilson (2009) on yhtiön hallinnointiin liittyen löytänyt näyttöä siitä, että vahvan hallinnointitavan omaavilla yhtiöillä (johdon intressit samat kuin osakkeenomistajien), verovälttely on havaittu tuottavan positiivisia epänormaaleja tuottoja, niinä ajanjaksoina, kun verovälttelyä on harjoitettu.

Verovälttelyyn liittyvien liiketoimien on havaittu tekevän yritysten taloudellisesta informaatiosta vähemmän läpinäkyvää, ja ne hämärtävät analyytikoiden ennusteissa käyttämien taloudellisten tietojen kehityssuuntauksia. Näin ollen verovälttely voi heikentää analyytikoiden ennusteiden tarkkuutta, ja kasvattaa ennusteiden laatimiseen liittyviä kustannuksia. (He ym. 2020.)

4 Tuloksenohjauksen hyödyntäminen verovälttelyyn

4.1 Yleistä

Tutkielmassa on tähän mennessä tarkasteltu tuloksenohjausta ja verovälttelyä pääosin toisistaan erillisinä asioina. Olemme tarkastelleet erilaisia tapoja, joita yritykset hyödyntävät tuloksenohjaukseen, jotka jakautuvat pitkälti jäännöserien käyttöön, ja yhtiön reaali prosessiin vaikuttamiseen. Olemme myös tutustuneet erilaisiin tapoihin, joilla tuloksenohjausta ja verovälttelyä pystytään havaitsemaan.

Tuloksenohjausta hyödynnetään enemmässä määrin silloin, kun halutaan näyttää suurempaa tulosta yrityksen omistajille ja mahdollisille sijoittajille. Tuloksenohjaus alaspäin ei kuitenkaan vaikuta olevan yhtä yleistä (Nelson ym. 2003). Tutkimuksessa liittyen tuloksenohjauksen ja verovälttelyn yhteyteen on havaittu, että yhtiöiden, jotka harjoittavat tuloksenohjausta, todelliset veroasteet ovat verrokkiyhtiöitä korkeampia (Delgado ym. 2023).

Edellä mainitut tekijät viittaisivat siihen, että tuloksenohjausta ei harjoiteta yhtä paljoa verojen välttämiseen, kuin muihin tarkoituksiin. Koska tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia tuloksenohjausta verovälttelyn keinona, lähtökohtaisesti tulosta pyrittäisiin näissä tilanteissa alentamaan. Joissain tapauksissa erot kirjanpidon tuloksen ja veroilmoituksen tuloksen välillä vaikuttavat myös tähän oletukseen.

Yhdysvaltalaisen yhtiöiden on 1990-luvun alusta lähtien havaittu raportoivan suurempia eroja kirjanpidon tuloksen ja veroilmoituksen tuloksen välillä. Yhtiöiden, jotka harjoittavat aggressiivista verosuunnittelua, onkin havaittu myös harjoittavan todennäköisemmin tuloksenohjausta samaan aikaan. (Frank ym. 2009.)

Myös He ym. (2020) tutkimuksessa on havaittu korkean verovälttelyn tason ja korkean tuloksenohjauksen tason välillä olevan yhteyttä.

Näin ollen yhtiöt eivät välttämättä joudukaan valitsemaan vain joko korkeampaa raportoitua tulosta, tai matalia maksettuja veroja.

4.2 Tuloksenohjauksen ja verovälttelyn yhteys

Desai & Dharmapala (2009) tutkimuksessaan havaitsevat tuloksenohjauksen olevan jossain määrin yhteydessä myös verovälttelyyn. Tutkimuksen mukaan, verosuojien

(engl. tax shelters) hyödyntämisen yhteydessä esiintyy useasti myös mahdollisuuksia tuloksenohjaukselle. Näin on havaittu tapahtuvan esimerkiksi Enronin tapauksessa 2000-luvun vaihteessa. Enron hyödynsi vero-osastoaan tulosityksikkönä, ja laati liiketoimia, jotka täyttivät verotussäännösten muodolliset vaatimukset, mutta joilla yhtiö sai luotua tuloslaskelmaan lisätuloa ilman verovaikutuksia. Tutkimuksessa tuodaan esiin myös johdon palkitsemisen mallin vaikuttavan johdon intresseihin harjoittaa verovälttelyä, jossa bonusjärjestelmien nähdään kasvattavan intressiä verovälttelyyn.

Tuloksenohjauksen käytön verovälttelyyn on katsottu myös osittain selittyvän maakohtaisilla eroilla verotusjärjestelmissä. Valtioissa, joissa verosääntely vaikuttaa vahvasti kirjanpitoon, yksityisten osakeyhtiöiden on havaittu suosivan pienempiä voittoja suurien sijaan. Tarkoittaen sitä, että yhtiöt harjoittavat tuloksenohjausta nimenomaan verotuksellisista syistä. Näiden yhtiöiden on myös havaittu harjoittavan enemmän tuloksentasausta kausien välillä. (Coppens & Peek 2005.)

Kirjanpidon ja veroilmoituksen välisten erojen tutkimisesta on havaittu olevan hyötyä myös tuloksenohjauksen havaitsemisessa. Dyreng ym. (2008) mukaan nämä erot viestivät myös mahdollisesta tuloksenohjauksesta yhtiössä.

4.2.1 Verouudistukset

Verouudistusten on havaittu vaikuttavan siihen, kuinka paljon yhtiöt harjoittavat tuloksenohjausta verojen välttämiseen. Yhdysvalloissa vuoden 1986 verouudistuksen yhteydessä yhteisövero laski 12 % yks. vuosien 1986 ja 1988 välillä. Yhtiöiden havaittiin viivästyttävän rahavirtojen tulouttamista, ja kiihdyttään kustannuksien kirjaamista kuluiksi näiden vuosien välillä. Näissä tapauksissa yhtiöiden on havaittu käyttävän sekä reaali prosessiin, että jäännöseriin perustuvaa tuloksenohjausta. Lisäksi tässäkin yhteydessä havaittiin, että suuremmat yhtiöt harjoittivat tuloksenohjausta verojen välttämiseksi pieniyhtiöitä todennäköisemmin. (Scholes ym. 1992)

Vuoden 1986 verouudistuksen yhteydessä myös yhtiöiden minimiveroon (engl. alternative minimum tax) tehtiin muutoksia. Verouudistus laajensi mahdollisuuksia, jolloin yhtiöiden tuloja voitaisiin käsitellä minimiveron alaisina. Tutkimuksessa havaittiin, että vuonna 1987 yhtiöt hyödynsivät tuloa laskevia jäännöseriä välttääkseen

altistusta minimiverolle. Verouudistus on minimiveron uudistumisen myötä voinut myös tuoda joillekin yhtiöille intressiä siirtää tulevia tuloja vuodelta 1987 vuodelle 1986. Tästä ei kuitenkaan tutkimustuloksissa esiintynyt näyttöä. (Boynton ym. 1992).

Yhdysvalloissa yhtiöillä on aikaisemmin ollut mahdollisuus myös siirtää nyt tapahtuvia tappioita taaksepäin vuosissa, ja näin saada veronpalautuksia aikaisempina vuosina maksetuista veroista. Verouudistuksen yhteydessä myös tähän oli korkeampi intressi, koska taaksepäin siirretyistä tappioista sai nyt enemmän veronpalautuksia, ja näin havaittiin myös tapahtuvan (Maydew 1997). Nykypäivänä suurimmalla osalla Yhdysvaltalaisista verovelvollisista on mahdollisuus siirtää tappioita vain eteenpäin (Internal Revenue Service 2023). Tämä tarkoittaa sitä, että tämänkaltainen toiminta ei tällä hetkellä olisi ainakaan yhtä laajasti mahdollista

Koska tappioiden takautuvaa vähennysoikeutta on kuitenkin rajattu siten, että tappioita voi siirtää taaksepäin vain tietyn määrän vuosia, sitä on harjoitettu laajalti myös verouudistuksen jälkeen. Koska vähennytyistä tappioista saa välittömän kassavirran veronpalautuksen muodossa, erityisesti kassaongelmaisten yritysten on havaittu kiihdyttävän tappioiden raportointia. (Erickson ym. 2013.)

4.3 Keinoja estämiseen

Vaikka tuloksenohjauksesta ja verovälttelystä on jossain määrin havaittu olevan myös hyötyä yhtiölle, on tutkimus hyötyjä ja haittoja koskien vähintäänkin ristiriitaista. Veronsaajille verovälttelyn voidaan kuitenkin yleisesti katsoa olevan haitallista. Vaikka yhtiö saisikin ylimääräisiä tuottoja välttelemällä veroja, ei tästä välttämättä ole verotulojen näkökulmasta hyötyä, jos ylimääräisistä tuotoista aiheutuvat verot myös vältellään. Verovälttelyn voidaan myös katsoa joissain tilanteissa vääristävän kilpailua, mikäli sitä harjoittavat vain osa yhtiöistä.

Jos tuloksenohjausta harjoitetaan nimenomaan tavoitteena vältellä veroja, pätevät yllä olevat vaikutukset myös näihin tapauksiin. Vaikka tuloksenohjauksen tarkoituksena ei olisikaan vältellä veroja, vain jokin muu tarkoitus, ei sekään välttämättä ole yksiselitteisesti yhtiölle tai muille sidosryhmille hyväksi.

Tarkastellaan seuraavaksi muutamia keinoja, joilla näiden keinojen hyödyntämistä voidaan estää. Tutkimusta liittyen nimenomaan verovälttelyyn tähtäävän

tuloksenohjauksen estämiseen ei ole suoritettu, mutta seuraavat keinot käyvät yleisesti sovellettuna myös tähän tapaukseen.

Tutkimuksessa on havaittu verotarkastusten määrän vaikuttavan suoraan yhtiöiden maksamien verojen määrään. Korkeampi todennäköisyys joutua verotarkastukseen vähentää yhtiöiden veropositiviteettiä aggressiivisuutta. (Hoopes ym. 2012.)

Tilintarkastusten laadun (mitattuna tilintarkastukseen käytetyillä tunneilla) on taas havaittu vaikuttavan tuloksenohjauksen määrään yhtiöissä. Yhtiöiden, joiden tilintarkastukseen on käytetty vähemmän aikaa, on havaittu harjoittavan todennäköisemmin tuloksenohjausta. (Caramanis & Lennox 2008.)

Sekä yhtiöiden, että myös tilintarkastusta harjoittavien toimijoiden valvonnan vahvistamisella voidaan katsoa olevan vähentäviä vaikutuksia sekä tuloksenohjaukseen että verovälttelyyn.

Koska yhtiöiden hallintotavalla on havaittu olevan vaikutuksia sen harjoittamaan verovälttelyyn (kts. Kovermann & Velte 2019), voitaisiin tarkemmalla sääntelyllä yhtiöiden hallintotapaan liittyen vaikuttaa myös harjoitetun verovälttelyn määrään.

Myös verovälttelyn ja tuloksenohjauksen havaitsemiseen käytettyjen keinojen kehitys saattaisi auttaa vähentämään toimintaa. Kun toiminnasta tehdään näkyvämpää säänteleville viranomaisille ja yleisesti kansalaisille sekä medialle, toiminnan hyödyt saattaisivat mainehaitan valossa jäädä myös pienemmäksi. Tähän yhtenä apuna saattaisi olla uudet, tekoälyyn pohjautuvat ratkaisut.

Koska veroilmoituksen ja yhtiön kirjanpidollisen tuloksen eroja voidaan hyödyntää verovälttelyyn (kts. Desai & Dharmapala 2009b), näiden raporttien välisten eroja pienentämällä sääntelyn kautta, toimintaa voisi olla mahdollista vähentää. Tällä saattaisi kuitenkin olla myös laajalti muita vaikutuksia, jotka vaatisivat tarkempaa selvitystä.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkielmassa tarkasteltiin tuloksenohjausta ja verovälttelyä, sekä niiden välistä yhteyttä kirjallisuuskatsauksen keinoin. Tarkastelimme ensin tuloksenohjausta yleisellä tasolla, selvitimme aikaisempaan kirjallisuuteen pohjautuen mitä tuloksenohjaus on, mihin sillä pyritään, ja minkälaisia keinoja sen hyödyntämiseen on. Tutustuimme myös tuloksenohjauksen havaitsemiseen kehitettyihin keinoihin, sekä tuloksenohjauksesta aiheutuviin vaikutuksiin.

Seuraavassa luvussa tutustuimme verovälttelyyn yksittäisenä kokonaisuutena. Määrittelimme ensin tutkittavan aiheen, ja tarkastelimme menetelmiä, joiden avulla yhtiöiden verovälttelyä voidaan havaita. Tarkastelimme lisäksi yhtiöiden verovälttelyä lisääviä tekijöitä, ja verovälttelystä aiheutuvia vaikutuksia.

Neljännessä luvussa pyrittiin sovittamaan aiheet yhteen, ja katsomaan minkälaista yhteyttä näillä aiheilla on. Tutkimme hyödyntävätkö yritykset tuloksenohjausta verovälttelyyn, millaisissa tilanteissa, ja kuinka yleistä se on. Esitimme myös ehdotuksia siitä, kuinka tuloksenohjausta ja verovälttelyä voisi vähentää.

Tarkastellaan seuraavaksi millaisia johtopäätöksiä esitetystä kirjallisuudesta voi vetää. Katsotaan myös, minkälaisia mahdollisuuksia aiheen jatkotutkimukseen on.

Tuloksenohjaus ja verovälttely ovat erillisinä aiheina hyvin laajalti tutkittuja akateemisessa kirjallisuudessa. Aiheisiin liittyen löytyy paljon kirjallisuutta pitkältä ajanjaksolta, useilta eri maantieteellisiltä alueilta, ja toimialoilta.

Tuloksenohjauksen tutkimustuloksiin liittyen voidaan sanoa, että tuloksenohjausta harjoitetaan melko yleisesti. Yleensä tuloksenohjauksella pyritään kuitenkin vaikuttamaan tulosta nostavasti. Yhtiöt pyrkivät vaikuttamaan mahdollisten sijoittajien mielikuviin muuntelemalla tulosta ylöspäin. Havaitimme myös, että harkinnanvaraisten jaksotuserien käyttö vaikuttaa olevan yleisempää, kuin tuloksenohjaus reaali prosessiin vaikuttamisen kautta. Tuloksenohjauksen havaitsemiseen on kehittynyt tutkimuksessa vakiintuneita menetelmiä, kuten Jonesin malli, ja sen muunnelmät. Havaitsemiseen liittyen uuden teknologian kuten big datan tai tekoälyn käyttöön perustuvat menetelmät eivät kuitenkaan ole laajasti käytössä. Tuloksenohjauksen vaikutuksia on myös tutkittu, mutta tulokset ovat melko ristiriitaisia. Tutkitun aineiston perusteella on vaikea sanoa, onko tuloksenohjauksesta yleisesti haittaa vai hyötyä.

Verovälttelyyn liittyen kirjallisuutta on myös runsaasti saatavilla. Verovälttelyn havaitseminen tutkimuksessa perustuu pitkälti todellisen veroasteen käyttöön, ja eroihin yhtiön kirjanpidon tuloksen ja veroilmoituksen tuloksen välillä. Verovälttelyä edistäviä tekijöitä on myös lukuisa joukko, ja voidaan todeta, että verovälttelyyn liittyy skaalaetuja. Verovälttelyn vaikutuksista yhtiölle on havaittu, että yhtiön noudattamalla hallintotavalla on merkitystä siihen, ovatko verovälttelyn vaikutukset positiivisia vai negatiivisia. Suorana tulonsiirtona valtiolta osakkeenomistajille verovälttelyä ei voida kuitenkaan pitää. Verovälttelyllä on myös negatiivisia vaikutuksia liittyen yhtiön toiminnan läpinäkyvyyteen. Valtioille ja veronsaajille verovälttelyllä on negatiivisia vaikutuksia, koska verojen välttely vähentää kokonaisverokertymää.

Vaikka tuloksenohjauksen ja verovälttelyn yhteyttä on jossain määrin tutkittu, ei aiheesta kuitenkaan kokonaisuudessaan ole laajaa tutkimuskirjallisuutta. On kuitenkin selvää, että yhtiöt hyödyntävät tuloksenohjausta verovälttelyn keinona ainakin jossain määrin. Erityisesti verouudistuksien yhteydessä tapahtuva tuloksenohjaus nousi tutkimuksissa esille. Yhdysvaltain vuoden 1986 verouudistuksen yhteydessä tuloksenohjausta hyödynnettiin nimenomaan keinona vältellä veroja. On havaittu myös eri verotusjärjestelmien vaikuttavan siihen, hyödynnetäänkö tuloksenohjausta tähän tarkoitukseen. Käänteisesti katsottuna myös yhtiöiden hyödyntämät verosuojat tarjoavat niille keinoja tuloksenohjaukseen.

Sääntelyllä ja viranomaisten suorittamalla valvonnalla, on suuria vaikutuksia siihen, kuinka paljon yhtiöt hyödyntävät tuloksenohjausta verovälttelyyn. Erityisesti verotarkastuksilla on vähentävää vaikutusta. Sääntelyyn tulee kiinnittää erityistä huomioita myös yhtiöiden hallintotavan osalta, vaatimalla yhtiöiltä hyvää hallintotapaa voitaisiin myös vähentää verovälttelyä ja tuloksenohjausta. Tästä olisi toki myös yleisesti muita lukuisia hyötyjä. Myös kirjanpidollisen tuloksen ja veroilmoituksella ilmoitetun tuloksen yhtenäistämällä saattaisi olla vähentäviä vaikutuksia tuloksenohjauksen käyttöön verovälttelyssä, kun mahdollisuudet vältellä veroja tuloksien erojen kautta vähenevät. Verouudistuksien yhteydessä on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, minkälaisia intressejä yhtiölle syntyy siirtää tulosta eteen- tai taaksepäin riippuen verouudistuksesta. Viime aikoina on EU-tasolla puhuttu uudesta minimiverosta yrityksille, joten tässä yhteydessä myös tuloksenohjauksen hyödyntämiseen tulee ehdottomasti kiinnittää huomiota.

Jatkotutkimuksen osalta olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin, mitä tiettyjä tuloksenohjauksen keinoja verovälttelyyn hyödynnetään, ja mitkä ovat yleisimpiä. Tämä auttaisi myös löytämään oikeita tapoja estää toimintaa, ja antaisi mahdollisuuksia tukkia löydettyjä porsaanreikiä verolainsäädännössä. Tutkimus tuloksenohjauksen vaikutuksista on myös toistaiseksi vielä ristiriitaista, joten myös tätä aihetta on syytä tutkia lisää. Olisi tärkeää saada selville, onko toiminta niin haitallista, että siihen puuttumiseen kannattaa käyttää esimerkiksi viranomaisresursseja. Erityisesti verovälttelyyn hyödynnetyn tuloksenohjauksen vaikutuksista on vähän tutkimusta.

Lähdeluettelo

- Alstadsæter, A., Johannesen, N., Le Guern Herry, S., & Zucman, G. (2022). Tax evasion and tax avoidance. *Journal of Public Economics*, 206, 104587. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2021.104587>
- Armstrong, C. S., Blouin, J. L., Jagolinzer, A. D., & Larcker, D. F. (2015). Corporate governance, incentives, and tax avoidance. *Journal of Accounting and Economics*, 60(1), 1–17. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2015.02.003>
- Armstrong, C. S., Blouin, J. L., & Larcker, D. F. (2012). The incentives for tax planning. *Journal of Accounting and Economics*, 53(1), 391–411. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2011.04.001>
- Ayers, B. C. (1998). Deferred Tax Accounting Under SFAS No. 109: An Empirical Investigation of its Incremental Value-Relevance Relative to APB No. 11. *Accounting Review*, 73(2), 195.
- Beatty, A., Chamberlain, S. L., & Magliolo, J. (1995). Managing Financial Reports of Commercial Banks: The Influence of Taxes, Regulatory Capital, and Earnings. *Journal of Accounting Research*, 33(2), 231–261. <https://doi.org/10.2307/2491487>
- Bereskin, F. L., Hsu, P.-H., & Rotenberg, W. (2018). The Real Effects of Real Earnings Management: Evidence from Innovation. *Contemporary Accounting Research*, 35(1), 525–557. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12376>
- Boynton, C. E., Dobbins, P. S., & Plesko, G. A. (1992). Earnings Management and the Corporate Alternative Minimum Tax. *Journal of Accounting Research*, 30, 131–153. <https://doi.org/10.2307/2491198>
- Burgstahler, D., & Eames, M. (2006). Management of Earnings and Analysts' Forecasts to Achieve Zero and Small Positive Earnings Surprises. *Journal of Business Finance & Accounting*, 33(5–6), 633–652. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5957.2006.00630.x>
- Cahan, S. F. (1992). The Effect of Antitrust Investigations on Discretionary Accruals: A Refined Test of the Political-Cost Hypothesis. *The Accounting Review*, 67(1), 77.
- Caramanis, C., & Lennox, C. (2008). Audit effort and earnings management. *Journal of Accounting and Economics*, 45(1), 116–138. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2007.05.002>

- Chen, F.-H., Chi, D.-J., & Wang, Y.-C. (2015). Detecting biotechnology industry's earnings management using Bayesian network, principal component analysis, back propagation neural network, and decision tree. *Economic Modelling*, *46*, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2014.12.035>
- Chen, F.-H., & Howard, H. (2016). An alternative model for the analysis of detecting electronic industries earnings management using stepwise regression, random forest, and decision tree. *Soft Computing*, *20*(5), 1945–1960. <https://doi.org/10.1007/s00500-015-1616-6>
- Coppens, L., & Peek, E. (2005). An analysis of earnings management by European private firms. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, *14*(1), 1–17. <https://doi.org/10.1016/j.intaccaudtax.2005.01.002>
- Dechow, M. (1994). Accounting earnings and cash flows as measures of firm performance The role of accounting accruals. *Journal of Accounting and Economics*.
- Dechow, P. M., & Skinner, D. J. (2000). Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators. *Accounting Horizons*, *14*(2), 235–250. <https://doi.org/10.2308/acch.2000.14.2.235>
- Dechow, P. M., & Sloan, R. G. (1991). Executive incentives and the horizon problem: An empirical investigation. *Journal of Accounting and Economics*, *14*(1), 51–89. [https://doi.org/10.1016/0167-7187\(91\)90058-S](https://doi.org/10.1016/0167-7187(91)90058-S)
- Dechow, P. M., Sloan, R. G., & Sweeney, A. P. (1995). Detecting Earnings Management. *The Accounting Review*, *70*(2), 193–225.
- Delgado, F. J., Fernández-Rodríguez, E., García-Fernández, R., Landajo, M., & Martínez-Arias, A. (2023). Tax avoidance and earnings management: A neural network approach for the largest European economies. *Financial Innovation*, *9*(1), 19. <https://doi.org/10.1186/s40854-022-00424-8>
- Desai, M. A., & Dharmapala, D. (2009a). Corporate Tax Avoidance and Firm Value. *The Review of Economics and Statistics*, *91*(3), 537–546.
- Desai, M. A., & Dharmapala, D. (2009b). Earnings Management, Corporate Tax Shelters, and Book-Tax Alignment. *National Tax Journal*, *62*(1), 169–186.
- Dhaliwal, D. S., Gleason, C. A., & Mills, L. F. (2004). Last-Chance Earnings Management: Using the Tax Expense to Meet Analysts' Forecasts*. *Contemporary Accounting Research*, *21*(2), 431–459. <https://doi.org/10.1506/TFVV-UYT1-NNYT-1YFH>

- Dyreng, S. D., Hanlon, M., & Maydew, E. L. (2008). Long-Run Corporate Tax Avoidance. *The Accounting Review*, 83(1), 61–82.
- Erickson, M. M., Heitzman, S. M., & Zhang, X. F. (2013). Tax-Motivated Loss Shifting. *The Accounting Review*, 88(5), 1657–1682.
- Frank, M. M., Lynch, L. J., & Rego, S. O. (2009). Tax Reporting Aggressiveness and Its Relation to Aggressive Financial Reporting. *The Accounting Review*, 84(2), 467–496.
- Government Accountability Office. (2008). *Comparison of the Reported Tax Liabilities of Foreign and U.S.-Controlled Corporations, 1998-2005*.
- Graham, J. R., Harvey, C. R., & Rajgopal, S. (2005). The economic implications of corporate financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*, 40(1–3), 3–73. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2005.01.002>
- Guenther, D. A., Krull, L. K., & Williams, B. M. (2021). Identifying Different Types of Tax Avoidance: Implications for Empirical Research. *Journal of the American Taxation Association*, 43(1), 27–50. <https://doi.org/10.2308/jata-17-044>
- Gunny, K. A. (2010). The Relation Between Earnings Management Using Real Activities Manipulation and Future Performance: Evidence from Meeting Earnings Benchmarks*. *Contemporary Accounting Research*, 27(3), 855–888. <https://doi.org/10.1111/j.1911-3846.2010.01029.x>
- He, G., Ren, H. M., & Taffler, R. (2020). The impact of corporate tax avoidance on analyst coverage and forecasts. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 54(2), 447–477. <https://doi.org/10.1007/s11156-019-00795-7>
- Healy, P. M. (1985). The effect of bonus schemes on accounting decisions. *Journal of Accounting and Economics*, 7(1–3), 85–107. [https://doi.org/10.1016/0165-4101\(85\)90029-1](https://doi.org/10.1016/0165-4101(85)90029-1)
- Healy, P. M., & Palepu, K. G. (1993). The effect of firms' financial disclosure strategies on stock prices. *Accounting Horizons*, 7(1), 1.
- Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting Horizons*, 13(4), 365–383.
- Holthausen, R. W., Larcker, D. F., & Sloan, R. G. (1995). Annual bonus schemes and the manipulation of earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 19(1), 29–74. [https://doi.org/10.1016/0165-4101\(94\)00376-G](https://doi.org/10.1016/0165-4101(94)00376-G)
- Hoopes, J. L., Mescall, D., & Pittman, J. A. (2012). Do IRS Audits Deter Corporate Tax Avoidance? *The Accounting Review*, 87(5), 1603–1639.

- Huizinga, H., & Laeven, L. (2008). International profit shifting within multinationals: A multi-country perspective. *Journal of Public Economics*, 92(5–6), 1164–1182. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2007.11.002>
- Internal Revenue Service. (2023, October 23). *Net operating losses* / Internal Revenue Service. <https://www.irs.gov/newsroom/net-operating-losses>
- Jiraporn, P., Miller, G. A., Yoon, S. S., & Kim, Y. S. (2008). Is earnings management opportunistic or beneficial? An agency theory perspective. *International Review of Financial Analysis*, 17(3), 622–634. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2006.10.005>
- Jones, J. J. (1991). Earnings Management During Import Relief Investigations. *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193–228. <https://doi.org/10.2307/2491047>
- Knuutinen, R. (2012). *Verosuunnittelua vai veron kiertämistä: Verosuunnittelun ja veron kiertämisen välinen rajanveto tuloverotuksessa*. Sanoma Pro.
- Kovermann, J., & Velte, P. (2019). The impact of corporate governance on corporate tax avoidance—A literature review. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 36, 100270. <https://doi.org/10.1016/j.intaccaudtax.2019.100270>
- Kubick, T. R., Lynch, D. P., Mayberry, M. A., & Omer, T. C. (2015). Product Market Power and Tax Avoidance: Market Leaders, Mimicking Strategies, and Stock Returns. *The Accounting Review*, 90(2), 675–702.
- Kurniasih, L., Sulardi, S., & Suranta, S. (2017). Earnings Management, Corporate Governance and Tax Avoidance: The Case in Indonesia. *GATR Journal of Finance and Banking Review*, 2(4), 28–35. [https://doi.org/10.35609/jfbr.2017.2.4\(4\)](https://doi.org/10.35609/jfbr.2017.2.4(4))
- Manzon, J., & Plesko, G. A. (2001). *The Relation between Financial and Tax Reporting Measures of Income* (SSRN Scholarly Paper 264112). <https://doi.org/10.2139/ssrn.264112>
- Marquardt, C. A., & Wiedman, C. I. (2004). How Are Earnings Managed? An Examination of Specific Accruals*. *Contemporary Accounting Research*, 21(2), 461–491. <https://doi.org/10.1506/G4YR-43K8-LGG2-F0XK>
- Maydew, E. L. (1997). Tax-Induced Earnings Management by Firms with Net Operating Losses. *Journal of Accounting Research*, 35(1), 83–96. <https://doi.org/10.2307/2491468>
- Miller, G. S., & Skinner, D. J. (1998). Determinants of the valuation allowance for deferred tax assets under SFAS No. 109. *Accounting Review*, 73(2), 213.

- Mills, L. F. (1998). Book-Tax Differences and Internal Revenue Service Adjustments. *Journal of Accounting Research*, 36(2), 343–356.
<https://doi.org/10.2307/2491481>
- Nelson, M. W., Elliott, J. A., & Tarpley, R. L. (2003). How Are Earnings Managed? Examples from Auditors. *Accounting Horizons*, 17, 17–35.
<https://doi.org/10.2308/acch.2003.17.s-1.17>
- Rangan, S. (1998). Earnings management and the performance of seasoned equity offerings1. *Journal of Financial Economics*, 50(1), 101–122.
[https://doi.org/10.1016/S0304-405X\(98\)00033-6](https://doi.org/10.1016/S0304-405X(98)00033-6)
- Rego, S. O. (2003). Tax-Avoidance Activities of U.S. Multinational Corporations*. *Contemporary Accounting Research*, 20(4), 805–833.
<https://doi.org/10.1506/VANN-B7UB-GMFA-9E6W>
- Rego, S. O., & Wilson, R. (2012). Equity Risk Incentives and Corporate Tax Aggressiveness. *Journal of Accounting Research*, 50(3), 775–810.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2012.00438.x>
- Roychowdhury, S. (2006). *Earnings Management through Real Activities Manipulation*.
- Schipper, K. (1989). Earnings Management. *Accounting Horizons*, 3(4), 91–102.
- Scholes, M. S., Wilson, G. P., & Wolfson, M. A. (1992). Firms' Responses to Anticipated Reductions in Tax Rates: The Tax Reform Act of 1986. *Journal of Accounting Research*, 30, 161–185. <https://doi.org/10.2307/2491200>
- Sweeney, A. P. (1994). Debt-covenant violations and managers' accounting responses. *Journal of Accounting and Economics*, 17(3), 281–308.
[https://doi.org/10.1016/0165-4101\(94\)90030-2](https://doi.org/10.1016/0165-4101(94)90030-2)
- Tabassum, N., Kaleem, A., & Nazir, M. S. (2015). Real Earnings Management and Future Performance. *Global Business Review*, 16(1), 21–34.
<https://doi.org/10.1177/0972150914553505>
- Tang, T., & Firth, M. (2011). Can book–tax differences capture earnings management and tax Management? Empirical evidence from China. *The International Journal of Accounting*, 46(2), 175–204.
<https://doi.org/10.1016/j.intacc.2011.04.005>
- Teoh, S. H., T. J. Wong, & Rao, G. R. (1998). Are Accruals during Initial Public Offerings Opportunistic? *Review of Accounting Studies*, 3(1/2), 175–208.
<https://doi.org/10.1023/A:1009688619882>

- Teoh, S. H., Welch, I., & Wong, T. J. (1998). Earnings Management and the Long-Run Market Performance of Initial Public Offerings. *The Journal of Finance*, 53(6), 1935–1974.
- Tørsløv, T., & Wier, L. (n.d.). The Missing Profits of Nations. *The Review of Economic Studies*.
- Visvanathan, G. (1998). Deferred tax valuation allowances and earnings management. *Journal of Financial Statement Analysis*, 3(4), 6–15.
- Wang, S., & Chen, S. (2012). *The Motivation for Tax Avoidance in Earnings Management*.
- Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1990). Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective. *The Accounting Review*, 65(1), 131–156.
- Wilson, R. J. (2009). An Examination of Corporate Tax Shelter Participants. *The Accounting Review*, 84(3), 969–999.